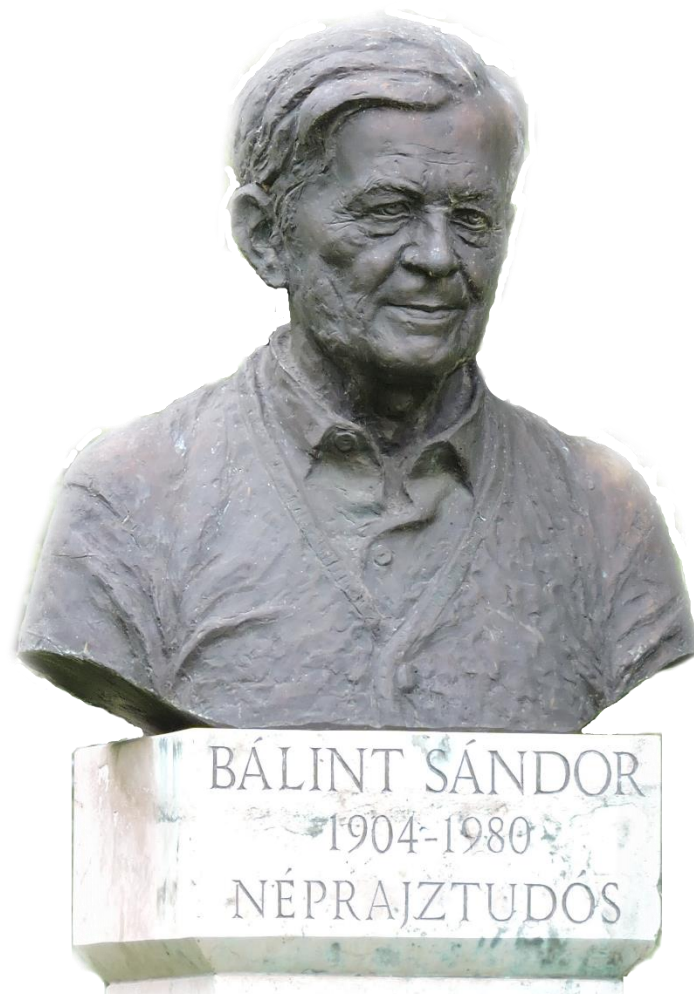

EMLÉKEZŐ RÍTUSOK ÉS ÜNNEPLÉS

ÉVFORDULÓK, JUBILEUMOK, SZENT ÉVEK

Programfüzet

Emlékező rítusok és ünneplés
Évfordulók, jubileumok, szent évek

13. Szegedi Vallási Néprajzi Konferencia
Szeged, 2016. október 6-7.

Helyszín: SZTE BTK Kari konferenciaterem
és a „Bálint Sándor” terem, 6722 Szeged, Egyetem u. 2. fszt.

Konferencia program

Konferenciánk előadásai azt mutatják be, hogyan ritualizáljuk és szakralizáljuk egyéni, családi és közösségi életünk vagy a nagyobb közösség, csoport, felekezet, a nemzet életének különböző évfordulóit, azokat hogyan kötjük térhez, időhöz, közösséghez, milyen a szimbólumhasználatunk, hogyan formáljuk ezzel identitásunkat.

2016. október 6. csütörtök

10:00 Megnyitó **Szajbély Mihály** dékán, **Gyulay Endre** ny. megyés püspök, **Barna Gábor** egyetemi tanár

10:30 Elnököl Barna Gábor

Mózessy Gergely: „Nem engedjük át az egyháznak István királyt.” Fejezetek a kommunista államhatalom és a Szent István kultusz kapcsolatából

Mód László: Párhuzamos emlékezetek. 1956 ünneplése Szentesen

Pintér Zsófia: A szentesi Lecsófesztivál szimbólumai

12:00 – 13:00 ebédszünet

13:00 Elnököl: Mózessy Gergely

Perger Gyula: A történeti emlékezet fenntartása és legendateremtés a Győr visszafoglalásának emlékűnnepélyein elmondott prédikációkban

Örsi Julianna: Identitás-erősítő ünnepek a Jászkunszágon és a testvértelépüléseken

Sz. Tóth Judit: Sváb betelepülési évfordulók

Lisztés Nikolett: A Függetlenségi Párt előharcosa, Kacziány Géza kultuszápoló tevékenysége 1890 és 1939 között

15:00 – 15:30 szünet

15:30 Elnököl: Perger Gyula

Glässerné Nagyillés Anikó: Egyházi rítusok adaptációi a szegedi szívgárdisták körében. Másodlagos szocializáció és ünnepkultúra

Barna Gábor: Az utolsó Szent Margit ünnep - 1944

Fábián Gabriella: Emlékező rítusok Csíkszentdomokos vallásos életében

Nagy Réka Anna: Egy fiatal közösség hagyományteremtő ünnepe. Rózsaeső imaestek a Nyolc Boldogság Közösség szervezésében

18:00 tea és zsíros kenyér melletti beszélgetés a Bálint Sándor-teremben

2016. október 7. péntek

8:30 Elnököl: Korpics Márta

Oláh János: A pécsi Chevra Kadisa (Szent Egylet) halotti emlékező rítusai a 20. század elején

Kiss József: A közösségi emlékezet prezentációja és a családi múlt ritualizálásának együttélése a Debreceni Zsidó Hitközségben

Fényes Balázs: Évfordulók szakralizálása: a halálozási évfordulók zsidó rítusai

10:00 – 10:30 szünet

10:30 Elnököl: Kovács Kálmán Árpád

Iancu Laura: Jubileum a kultuszépítés és az identitásformálás szolgálatában. Boldog Oláh Jeremiás példája

Béres István: Ünnepek és hétköznapiak – közösségi és liturgikus élet egy harmadrendben

Földvári Katalin: A pápalátogatás máriapócsi emlékezete

Korpics Márta: A 2016-os Szent Márton év Szent Márton zarándoklata mint közösségi rituális esemény

12:30-13:30 ebédszünet

13:30 Elnököl: Béres István

Kovács Kálmán Árpád: Hódmezővásárhely reformátusai a háborús kimerülés, a reformáció jubileum és az 1848. évi XX. tc. arnyékában

Miklós Péter: A hódmezővásárhelyi Szent István Templomépítő Egyesület (1937-1939)

Békéssy Lili Veronika: A Nemzeti Színház ünnepei. Az intézmény zenei repertoárjának változásai (1838–1867)

15:00 – 15:30 szünet

15:30 Elnököl: Kovács Kálmán Árpád

Hámori Péter: „Harang nélkül temetni? Elkaparnak majd mint a kutyát!” Csereháti cigányok hagyományörző rítusai 1990 előtt és után

P. Szászfalvi Márta: A reformáció jubileumainak vallásturisztikai vizsgálata

Nagy Károly Zsolt: „Lehetne akár a református Csíksomlyó is...” A Magyar Református Egység Napja jelentései

Mohay Tamás: Árnyak és fények a rituális emlékezésben

17:00 A konferencia bezárása. **Barna Gábor**

Rezümék

Az utolsó Szent Margit ünnep - 1944

XII. Pius pápa 1943. július 23-án írta alá azt a bullát, amellyel Árpád-házi Boldog Margitot a szentek sorába emelte. Ezt követően a Magyar katolikus Egyház, a Magyar Katolikus Püspöki Kar, a Szent Domonkos Rend, az Actio Catholica és számos katolikus intézmény, szervezet, iskolák, egyesület és társulat készült a legújabb magyar szent, Margit liturgikus ünnepének (január 19.) megünneplésére. Szent Margitról 1944. január 17-19. között az ország minden katolikus templomában háromnapos ájtatossággal (triduum) illetőleg a budapesti domonkos rendi templomban január 17-23. között nyolcaddal emlékeztek meg. Az ünnepek, különösen a budapesti központi események az alkalmazott képi és szöveges jelképeikkel jól példázták az egyház és a hatalom erős összefonódását, a szentté avatás aktuális értelmezését. Ez utóbbi központi gondolata a vezeklés volt. A nagyszabású ünnepek után fél évvel a II. világháború keleti frontja elérte Magyarországot. 1945 januárjától kezdve pedig a berendezkedő egyház- és vallásellenes szocialista/kommunista hatalom árnyékában már nem lehetett fenntartani Árpád-házi Szent Margit tiszteletének korábbi értelmezését. Így az mind külsőségeiben, mind pedig tartalmi vonatkozásban megszürkült és lényegében elenyészett.

Békéssy Lili Veronika

A Nemzeti Színház ünnepei. Az intézmény zenei repertoárjának változásai (1838–1867)

A Pesti Magyar Színház, később Nemzeti Színház három évtizedében (1838–1867) az intézmény ünnepi alkalmainak száma, aránya és zenei anyaga együtt változott az ország aktuális, olykor viszontagságos politikai helyzetével. A színház kiemelt eseményei, melyhez az intézmény kivilágítása is hozzátartozott, leginkább az uralkodók és más méltóságok tiszteletére rendezett előadások voltak, de nagy számban találunk közöttük jótékonyági koncerteket, művészek tiszteletére, emlékére szervezett előadásokat, vagy a színház működtetéséhez, mindennapos fenntartásához kapcsolódó jutalomjátékokat. Az előadás az ünnepi alkalmak változó rendszerét tekinti át, és azt vizsgálja, hogy a hatalom által támasztott elvárások, illetve az azzal szemben megjelenő nemzeti érdekek milyen mértékben olvashatók ki a Nemzeti Színház ünnepeinek zenei repertoárjából.

Béres István

Ünnep és hétköznap – közösségi és liturgikus élet egy harmadrendben

Az előadásomban egy katolikus harmadrendnek – bár ebben az esetben kicsit pontatlan a 'harmadrend' elnevezés – a bencésekhez kötődő oblátus közösségnek a mindennapokhoz és az ünnepekhez kötődő vallási és liturgikus életével kívánok foglalkozni. Hosszú, politikai alapon nyugvó szünet után, a kilencvenes évek elején alakulhattak meg újra Magyarországon a harmadrendek, így a bencéseké is. Az illegalitás-félillegalitás éveit követően dinamikus

szervezeti fejlődés következett be, amely dinamika - mondhatjuk - egy idő után megtört. Talán nem haszontalan, ha áttekintjük, hogy milyen is ennek a kis önálló helyi csoportokban (dékániákban), de mégis a központra, a monostorokra fókuszáló szervezeteknek a működése. A centralizáció és decentralizáció erőterében, a hagyományos hittartalmakra és a megújuló katolicizmus tanításaira figyelve, az oblaták és az oblatások a világban élve próbálnak megfelelni annak az életeszmenynek, amit másfél évezrede Szent Benedek a monostora közösségének megálmodott.

Fábián Gabriella

Emlékező rítusok Csíkszentdomokos vallásos életében

A falu vallási rendszereiben több olyan kultusszal (búcsú, ima-összejövétel) találkozunk, amely valamely helyi közösség emlékező rítusaként is értelmezhető. Az éltető közeg néhány főtől több száz főig terjed. Eredetük különféle. Létrejöttük közvetlenül vagy közvetve kapcsolódik különböző személyekhez (Báthory András, Márton Áron), vallási vagy politikai (1989-es „forradalom”) eseményekhez, nagyobb pusztításokhoz (villámcsapás, tűzvész), természetfölötti jelenségekhez (Mária jelenések). Eltérő térbeli és időbeli szerveződéssel élnek, különböző szimbólumrendszerrel rendelkeznek. Az előadás ezek rövid bemutatására és rendszerezésére tesz kísérletet.

Fényes Balázs

Évfordulók szakralizálása: a halálozási évfordulók zsidó rítusai

A halottakról történő megemlékezés minden kultúrában jelen van. Az előadás a zsidó vallási hagyománynak a halálozási évfordulókkal (jahrzeit) kapcsolatos rítusait kívánja bemutatni. Külön kívánom ismertetni az egyéni illetve családi megemlékezés előírásait és szokásait, valamint ugyanennek a közösségi formáit. „Szent folklórról” van tehát szó: vallási előírásokkal körülhatárolt szokások az elhunyt rokonokra történő megemlékezés, sőt ezek emlékének fenntartása-továbbörökítése céljából, ugyanakkor ezek lelki üdvének szolgálata az élők által. Másfelől komoly közösségi összetartó szerepe van egy-egy közösség elhunyt vezetőire történő megemlékezésnek az illető rabbi halálozási évfordulójának alkalmából. Végül szólni kívánok az utóbbi eseményekhez kapcsolódó zarándoklatokról.

Földvári Katalin

A páp látogatás máriapócsi emlékezete

Az idén ünnepeljük a 25. évfordulóját annak, hogy Szent II. János Pál pápa a Magyar Katolikus Püspöki Kar és a Magyar Köztársaság kormánya meghívására 1991. augusztus 16-20. között lelkipásztori látogatást tett hazánkban. Előadásomban azt mutatom be, hogyan

emlékeznek ma vissza a Szentatya 25 évvel ezelőtti látogatására, illetve azt, hogy ez az esemény hogyan befolyásolta a szabolcsi település, Máriapócs életét.

Glässeré Nagyillés Anikó

Egyházi rítusok adaptációi a szegedi szívgárdisták körében. Másodlagos szocializáció és ünnepkultúra

Előadásomban azt vizsgálom, hogy az egyes egyházi ünnepek, főként az 1938-as Eucharisztikus Világkongresszus miként csapódott le egy vallásos gyermekegyesületben, a Szívgárdában Szeged példáján. Az ünnepek előkészületei, illetve lebonyolításuk nyomán követhető a helyi sajtóban, illetve a levéltári forrásokban, különösen az úgynevezett „Krónikákban”, amelyet tanítók, gárdavezetők küldtek be az országos Szívgárda központba 1936 és 1941 között. A Krónikák beszámolóinak középpontjában a Szentév, illetve az Eucharisztikus Világkongresszus állt. A gárdavezetők nagy hangsúlyt fektettek arra, hogy a gyermekek az ünnepeksorozatnak aktív részesei legyenek. Ez volt a célja a „szegedi Nagy Misszióban” való részvételnek, illetve a „búzaszem-akciónak is”, amelynek keretében a jótettek számontartását segítő búzaszemeket a szívgárdisták az Eucharisztikus Kongresszusra szánt ostyák elkészítéséhez ajánlották fel.

A gyerekek ünnepegekbe való bevonása a másodlagos szocializáció, a belenevelődés felől fontos. A jelenség a két világháború közötti vallási megújulásba illeszkedik.

Hámori Péter

„Harang nélkül temetni? Elkaparnak majd mint a kutyát!” Csereháti cigányok hagyományőrző rítusai 1990. előtt és után

Cserehát: Magyarország (talán?) legszegényebb vidéke. A falvak lakosságára jellemző a mélyszegénység. (A mélyszegény szót elsősorban nem jövedelmi- vagy életszínvonal-szempontról, vagy a köztámogatások igénybevétele szempontjából használjuk: alapvetően szociál-pszichológiai megközelítést alkalmazunk, ti. a múlt- és jövőtlenség a középponti probléma.)

A csereháti cigány közösségek családi életében az egyház – pontosabban a görögkatolikus rítus – kiemelten fontos, míg a térségben lévő másik felekezet, a református, szinte semmilyen szerepet sem játszik. Az ottani cigány családok életében a keresztlő, a házasságkötés és legfőképpen a temetés kötődik az egyházhoz, máskor különösebb vallásos életet nem élnek. Legfontosabb az utóbbi: pap és harangozás nélkül a temetés csak „elásás”. Jellemző példa, hogy Csenyétén a különben igen értékes 19-20. század fordulóján készült (magyar) síremlékeket alig, vagy talán semennyire sem rongálják, ugyanakkor a református templomot gyakorlatilag teljesen lerombolták. A temetés és az azt kísérő tor, melyet mai napig megtartanak, a nagycsaládok utolsó összetartója: a nagycsaládi rendszer 1989-1990 óta gyakorlatilag felbomlott, párhuzamosan a tsz-ek és az állandó, közös munkalehetőségek

megszűntével. Ugyanakkor – tapasztalataink szerint – a rituális siratás eltűnőben van, érdekes módon szintén kapcsolatban a rendszerváltást követő gazdasági átalakulással: pl. Kesznyétenen, Lakon vagy Csenyétén a tsz, illetve az állami gazdaság biztosította a helyet siratásra és a torra, igaz, a holttestet nem engedték felravatalozni. Ezt a funkciót rövid ideig a művelődési házak vették át (de azokat csakhamar bezárták). A katolikus egyház viszonya ezekhez a szertartásokhoz mindig ambivalens volt, és lényegében a helyi paróchus beállítottságától függött. (A lakóházak az 50-100 gyászoló befogadására alkalmatlanok.) Külön ki szeretnék térni a kórházban elhunyt személyek sorsára: jellemzően itt is fordulópont a gazdasági rendszerváltás, a tsz–állami gazdaság megszűnte. Addig ugyanis a temetést „hivatalból” intézték, onnan kezdve ez a családok – eleinte nagycsaládok, ma már nukleáris családok – feladata lett, amit elég nehezen tudnak megoldani – viszont a holttest szállítása új rítusok kialakulásához (jelen idő!) vezet. Említészerűen megemlíteném a hamvasztáshoz, illetve a szórватemetéshez való viszonyt; ilyen nagyon ritkán fordul elő, de két idős asszony elmondott két imát, amivel az így „tönkretett halottat” ki lehet engeztelni.

Szólni kívánok arról is, hogy mindezzel párhuzamosan eltűnt a térség cigány lakossága által egyáltalán nem kedvelt, inkább anyagi okok miatt eltűrt „társadalmi” temetés szokása. (Ehhez a Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Fiókleveletárának ritka kivételként fennmaradt megyei egyházügyi titkárságának anyaga.) Az előadásomban és tanulmányomban tehát elsősorban tehát a temetésekre szeretnék koncentrálni, nagyon röviden kitérve a helyi nem cigány lakosság attitűdjére a cigány temetési szokásokra. Amire – idő és információ – hiányában nem tudok beszélni, az az elhunyt családtagokkal kapcsolatos emlékező-rítusok, ha vannak/voltak is ilyenek a cigány családokban.

Iancu Laura

Jubileum a kultuszépítés és az identitásformálás szolgálatában. Boldog Oláh Jeremiás példája

Előadásomban egy 16–17. században élt, a 20. században boldoggá avatott szerzetes 21. századi kultuszáról, a kultusz egyháztörténeti háttéréről és a „katolikus identitás” átforgalmazására irányuló törekvésekről szólok.

Boldog Oláh Jeremiás 1556-ban született „Oláhországban” és 1625-ben halt meg Nápolyban. Neve 1983-ban bukkant fel újra, amikor II. János Pál pápa boldoggá avatta. Kultusza 2008-ban kezdett kibontakozni, amikor földi maradványait Nápolyból Onești-be szállították. Az itt székelő moldvai ferencesek a jászvásári egyházmegye támogatásával a 2013-as esztendő jubileumi emlékévként nyilvánították („An Ieremian”). A bizonytalan származású szerzetes alakja köré szerveződő, a jubileumi év eseményei kapcsán az egyházi élet középpontjába került kultusz rendkívül sokrétű: egyetemes egyházi, szerzetesrendi, egyházmegyei és egyházpolitikai szempontok és érdekek együttese figyelhető meg.

A Jeremiás-kultusz főként a – szekuláris környezetben élő – városi katolikus lakosság körében talált befogadásra, ahol maguk a kultuszirányító ferencesek is működnek. A falusi lakosság körében a Boldog kultusza a püspökség által előírt emlékezések, imák hivatalos (papi, templomi) elvégzésében merül ki, dacára annak is, hogy a különböző évfordulók

alkalmával kibocsátott hivatalos imák, Jeremiás-ereklyék a katolikus falvak templomaiba is eljutottak.

Kiss József

A közösségi emlékezet prezentációja és a családi múlt ritualizálásának együttélése a Debreceni Zsidó Hitközségben.

Az előadás kísérletet tesz arra, hogy bemutassa a Debreceni Zsidó Hitközségben az utóbbi két év emlékezet-rekonstrukciós tevékenységét. A közösség, illetve egyének kijelöltek tereket, melyek az emlékezet helyszíneivé váltak. Ezek a cselekedetek és a megalkotott tárgyasult szimbólumok azt próbálják prezentálni, hogy a közösség, illetve az adott egyének mit nem akarnak elfelejteni és elfelejteni hagyni mások számára. Látni fogjuk azonban, hogy – bár az emlékezetre igényt tartó múlt megítélése egyértelmű – a ritualizálás formája milyen megosztó lehet az egyén és közösség viszonyában, míg megalkotják az emlékezés és emlékeztetés konszenzusos kultúráját.

Korpics Márta

A 2016-os Szent Márton év Szent Márton zárandoklata mint közösségi rituális esemény

A Magyar Katolikus Püspöki Konferencia 2016-ra Szent Márton emlékét hirdetett meg. Az emlékévé jelmondata, „Közösségben vagyunk”. A Szent Márton év 2015. november 11-e és 2016. november 11-e közötti időszakot foglalja magában. Ebben az évben több mint 30 program valósult meg, amelyek mindegyike a párbeszédet és a közösségek találkozását segítette elő. A 30 program egyik programja volt a 2016 nyarán több mint 60 résztvevővel megvalósult Szent-Márton zárandoklat, amely Pannonhalma és Szombathely útvonalon zajlott. Egy ma megvalósuló zárandoklat értelmezéséhez több keret is kínálkozik. Az egyik ilyen keret a közösségi lét felől közelít a zárandoklathoz. A zárandoklattal kapcsolatban a közösségi lét legalább három (állandó, átmeneti, virtuális) formájáról lehet beszélni. A megvalósult zárandoklattal kapcsolatban a közösségi lét mindhárom formáját megélhették a zárandokok. Egy másik megközelítés a zárandoklatot mint drámát írja le, ez a zárandoklat céljában és mikéntjében volt megfigyelhető. A zárandoklat vallási cselekvések speciális alakzataként képes arra, hogy a vallását gyakorló megerősítse identitátában, világhoz való viszonyában. A Szent Márton zárandoklat Szent Márton életének eseményeit feldolgozva kapcsolódott a katolikus egyház szenttiszteletéhez, ezen keresztül pedig a keresztény hagyományhoz. Ugyanakkor saját teret alkotott a zárandoklaton részt vevők számára, hiszen egyszeri és egyedi eseményen vehettek részt. A zárandoklat ily módon a hagyomány és újítás aktusa volt.

Az előadásban bemutatom, hogy miként valósult meg a zárandoklat során a Szent Márton év szlogenje, és hogy ez a közösségi lét mit jelentett a résztvevők számára hitük megélésében.

Kovács Kálmán Árpád

Hódmezővásárhely reformátusai a háborús kimerülés, a reformációs jubileum és az 1848. évi XX. tc. árnyékában

A századfordulós protestáns emlékkultúrának eddig egyetlen szerző szentelt nagyobb figyelmet, Juliane Brandt, ő is csak a millenium kapcsán. A tervezett előadás bevezetőjében számba veszi a polgári és nemzeti emlékezetkultúra hatásait, mely az önreprezentáció fontos elemeként a következő évtizedekben a vallási színtérre is áttevődik. Luther halálának 350. évfordulója tanulságul szolgál a Bocskai- és a Kálvin-emlékevekre (1906; 1909) való felkészülésben. Az előadás tisztázza az emlékünnepélyek módszertanának kialakuló sarokpontjait a „magasztos célok” és „nagy alkotások” tükrében. Előbbiek közé sorolhatjuk például: újrafordítások, újrakiadások, méltó istentiszteleti alkalmak, nyomtatásra alkalmas emlékbeszédek és előadások, képeslapok. Utóbbiak mindig valami működő intézmény létrehozásának szándékát fejezik ki. Az előadás kifejti, hogy Hódmezővásárhelyen a reformáció 500 éves évfordulójára való felkészülés már 1912-13-ban megkezdődik. Főbb institutionális alapítási szándékok: működő egyházkörök szervezése, elérhető távolságban lévő templomok építése, ezeknek haranggal, fűtéssel, villanyvilágítással és orgonával való ellátása (téli istentiszteletek, vallásos előadások látogatottságának növelése), leánygimnázium és gimnáziumi internátus létrehozása (virágzó református nőnevelés és a szegény sorsú, tehetséges tanulók segítése). a háborús kimerülés természetesen mindezt illúzióvá teszi, így a helyi reformátusság figyelmét az ünneplés szegényes keretei mellett leginkább az országos politika, az 1848. évi XX. tc. megvalósítása utolsó kísérlete köti le.

Lisztes Nikolett

A Függetlenségi Párt előharcosa, Kacziány Géza kultuszápoló tevékenysége 1890 és 1939 között

Kacziány Géza (1856-1939) változatos pályája során előbb középiskolai tanár és bölcsész doktor lett, a századfordulón amerikai presbiteriánus lelkész, majd a Károlyi-kormány az Országos Pedagógiai Könyvtár és Tanszermúzeum igazgatójává nevezte ki, mindeközben évtizedeken át publicista-közíróként szolgálta a függetlenségi politika nacionalista irányzatát. A pártfunkcionárius feladatköréből kiemelkedik a függetlenségi hagyományokhoz, főként II. Rákóczi Ferenc, Kossuth Lajos és Petőfi Sándor személyéhez kötődő kultuszápoló tevékenysége, melyet az egyesületek, társadalmi mozgalmak, az oktatás és végül a párt szintjén egyaránt gyakorolt. A megemlékezések és emlékművek átadási ünnepeinek szervező résztvevője volt, aki a történetírás deheroizáló újraértelmezéseivel szintén felvette a küzdelmet. 1905-ben kiadott Magyar Vértanúk Könyve című munkája az 1848-49-es forradalom és szabadságharc áldozatainak állított emléket. Az előadás a többszintű tevékenységi kör értelmezésére tesz kísérletet.

Miklós Péter

A hódmezővásárhelyi Szent István Templomépítő Egyesület (1937-1939)

A hagyományosan református többségű alföldi városban, Hódmezővásárhelyen a katolikus népesség gyarapodásával, a hívek lelkipásztori ellátásának biztosítására szükséges volt a belvárosi plébánia mellett egy másik plébánia megszervezése is. A Szent Istvánról elnevezett új plébániát 1936 augusztusában alapította meg Hanauer Á. István váci püspök, a lelkipásztori szolgálatot pedig a magyarországi jezsuita rendtartományra bízta, amelynek vezetője Ecker Jenőt nevezte ki az új vásárhelyi plébánia első lelkészül. Az ő szervezésében és vezetésével alakult meg 1937. augusztus 20-án, több mint nyolcvan alapító taggal a Szent István Templomépítő Egyesület. A szervezet célja a templom építéséhez szükséges anyagi források előteremtése volt, de szerepet vállalt a Szent Jobb 1938. júniusi hódmezővásárhelyi látogatásának előkészítésében is. Az előadás forrásai a Váci Püspöki és Káptalani Levéltár és a Jézus Társasága Magyarországi Rendtartományának Levéltára iratai, valamint a hódmezővásárhelyi kiadású korabeli sajtóanyag.

Mód László

Párhuzamos emlékezetek. 1956 ünneplése Szentesen

Az előadás egy dél-alföldi kisváros példáján keresztül próbálja elemezni azt, hogy 1989 után a különböző társadalmi csoportok, intézmények és politikai pártok az 1956-os forradalom és szabadságharc helyi emlékezetét miképpen próbálták megszerkeszteni. Emlékműveik, emléktábláik esetenként arról tanúskodnak, hogy a különböző szervezetek határozott igényt fogalmaznak meg az emlékezet kisajátítására, más közösségek kirekesztésére. Ezek a törekvések a megemlékezési rítusokban is tetten érhetőek, ugyanakkor arról sem szabad megfeledkeznünk, hogy az emlékezési gyakorlatban a helyi politikai-hatalmi viszonyok is tükröződhetnek. A történelmi eseményhez kapcsolódó emlékezet megszerkesztése napjainkban sem zárult le, hiszen a helyi politikai elit a 60. évforduló alkalmából a városban egy új emlékmű felállítását és felavatását tervezi, ami minden bizonnyal teljes mértékben átformálja a megemlékezési rítusokat.

Mohay Tamás

Árnyak és fények a rituális emlékezésben

Ahogy azt tömör egyszerűséggel a konferencia felhívása is tartalmazza, jelenünk tele van évfordulókkal, vagyis emlékeztet méltó jeles események felidézésével. Ahogy múlik az idő, és ahogy felértékelődik az emlékezés jelentősége, úgy sűrűsödnek azok az események, amelyek felidézése fontos egy-egy konkrét közösség, csoport számára. Meddig mehet ez a

sűrűsödés? Hogyan használ és hogyan árt az emlékezésnek az emlékezetre méltó dolgok felmérhetetlen sokasága? Mivé válik az emlékezés a rítusokban? A formát kapott, ritualizált emlékezés-kultúra hogyan tölti meg ünnepi tartalommal a múltat, hogyan hozza közel a jelenhez – másfelől a formalizált emlékezés-kultúra hogyan üresíti ki az emlékezést? Milyen tapasztalatok és megfontolások segíthetnek emlékek elevenen tartásában, vagyis abban, hogy egyéni, családi, közösségi, egyházi vagy akár nagyobb körben is élet-alakítóak legyenek, élet-forrássá válhassanak? Meddig igaz az, hogy a múlt ismerete nélkül nincs jövő, és honnan kezdve kell ebben kételkednünk?

Mózessy Gergely

„Nem engedjük át az egyháznak István királyt.” Fejezetek a kommunista államhatalom és a Szent István kultusz kapcsolatából

A kommunista diktatúra a feudális rendet kialakító, a nyugati lovagokat az országba behívó, egyházszerző uralkodót ideológiai okokból nem ünnepelhette – de az államalapító örökösének tekintette magát. A szent hagyományos egyházi ünnepének tartalmát megváltoztatták: arató- és alkotmányünnepé változtatták. A hatalom gyorsan fellépett a szent tiszteletének tömegeket vonzó formái ellen, később a szerényebb liturgikus cselekményeket is gátolta, miközben a propaganda eszközeivel igyekezett a kultuszt hitelteleníteni.

1970-ben az államalapító király születésének 1000. évfordulójáról már megemlékezett a diktatúra. Összekapcsolták az ünnepséget a 25 éves Magyar Népköztársaság vívmányairól szóló megemlékezésekkel, s megelőzték az emigráció és az egyház ünnepségeit. A pártállam retorikája ekkor már pozitívan emlékezett a király keménykezűségére: alakja a maradiakkal szemben akár állami terrorral is fellépő hatalom előképe lett. Az 1970-1971 folyamán tartott egyházi emlékév rendezvényeit közben kontrollálta és adminisztratív eszközökkel gátolta a hatalom. Még a Szent Jobb 1988-as országjárásnak idején is megfigyelhetőek az ünnepségek befolyásolásának jegyei.

Nagy Károly Zsolt

„Lehetne akár a református Csíksomlyó is...” A Magyar Református Egység Napja jelentései

2009. május 22-én Debrecenben egyesületek a Kárpát-medence magyar reformátusai. Ennek az alkalomnak az emlékére 2010-ben egy új ünnep született, a Magyar Református Egység Napja. Jóllehet, az új ünnep a református közösség számára fontos tartalmakat hordoz, ezek megjelenítése, szimbolikus, rituális megformálása – sőt, általában kommunikációja – olyan kihívások elé állítja az egyházat, melyekre saját hagyományai alapján nehezen tud választ adni. Előadásomban a problémát alapvetően kommunikációtudományi perspektívából közelítve, egyfelől az elmúlt hat esztendő fejleményeit áttekintve az ünnep megformálásának rituális megoldásait, másfelől az ezekkel kapcsolatos diskurzusokat kívánom elemezni.

Elsősorban arra keresem a választ, hogy ezek a rituális megoldások és diskurzusok hogyan reflektálnak a református felekezeti tradícióra.

Nagy Réka Anna

Egy fiatal közösség hagyományteremtő ünnepe. Rózsaső imaestek a Nyolc Boldogság Közösség szervezésében

A Nyolc Boldogság Közösség bemutatása nagyon röviden, a tervezett téma indoklása. Az ünneplés helye, szerepe, formái a közösség életében. A liturgiák ünnepélyessége.

A közösség egyik leglátványosabb és egyre nagyobb tömegeket megszólító imaestje, a minden évben immár több városban is megrendezendő „Rózsaső Imaest”, Kis Szent Teréz alakját és példáját idézi meg. A rítus kapcsán szó lesz az esemény kialakulásáról, magyarországi elterjedéséről, főbb jellemzőiről, hatásáról, képekkel illusztrálva. Az előadás arra keresi a választ, hogy az elmúlt 20 év alatt hogyan vált egy megemlékező, közbenjáró imaest a személyes és közösségi szenttisztelet egyik legnagyobb ünnepévé.

Oláh János

A pécsi Chevra Kadisa (Szent Egylet) halotti emlékező rítusai a 20. század elején

A pécsi Chevra Kadisa (Szent Egylet) 1909-ben újította meg alapszabályát, amelyet 1917-ben módosított. Ebben az alapszabályban pontosan megfogalmazza: (33. §.) „A Chevra Kaddisa az elhunytak lelki üdvére szolgáló es emléküket megörökítő kegyeletes szertartások teljesítésére kötelezi magát...”

E szertartások tartalmát és azok vallási-néprajzi vonatkozásait kívánom majd ismertetni a T. konferencia hallgatói előtt, és azok értelmezéseit, történelmi- és néprajzi hátterét „megvilágítani”.

Örsi Julianna

Identitás-erősítő ünnepek a Jászoknál és a testvértelépüléseken

A kiváltságos területeken évszázadok óta nagy szerepe van a kiváltságokat reprezentáló ünnepeknek. Magyar nyelvű írásos dokumentumok főleg a 18. század közepétől maradtak ránk. Ilyen forrásnak tekinthetjük az uralkodók látogatásainak lejegyzését (Mária Terézia — 1767, József nádor látogatása — 1804, 1845). A történelmi évfordulók megünneplése (redempció — 1845, 1995; millennium 1895, a reformáció 400. évfordulója, évezredforduló — 2000) alkalmasak voltak arra, hogy a Hármas Kerületek együtt vagy külön-külön demonstrálják önállóságukat, kiváltságukat, összetartozásukat és sajátos történelmüket, kultúrájukat. A gondosan kidolgozott forgatókönyvek kitértek számos részletre: a program helyszíne, szereplői, jelképek, ajándékok stb. Idetartoznak az utólag készült emlékeztetők is:

díszes feljegyzések, könyvek, rajzok, festmények, szobrok. Ugyancsak szólnunk kell a különböző objektumok avatásának ünnepéről (templom, városháza, iskola, szobor) Külön figyelmet érdemelnek a különböző deputációk látogatásai és az ahhoz kapcsolt ajándékok (templomépités kijárása, a kiváltság visszaszerzéséért, követállításért szervezet követjárások, Kossuth látogatása). Ugyancsak ide tartozónak véljük a testvér települések kapcsolatfelvételét és közös történelmi ünnepeik megrendezését (bácskai falvakkal való kapcsolattartás). Az ünnepek és a hozzákapcsolt rítusok erősítik a közösségek összetartozás tudatát, kifelé pedig demonstrálják sajátos kultúrájukat. Említésre érdemes az államszocialista korszak ünneplésének rövid jellemzése is.

Perger Gyula

A történelmi emlékezet fenntartása és legendateremtés a Győr visszafoglalásának emlékünnepein elmondott prédikációkban

Győr várának a töröktől való visszafoglalása, saját idejében európai visszhangot keltett. Több tucat – főként német nyelvű – röpirat emlékezett meg a haditechnikai szempontból is mérföldkőnek tekintett ostromról. Alsó- és Felső-Ausztriában – helytartói rendelet alapján – emlékkereszteket, úgynevezett „Raaber Kreuz”-okat állítottak.

A helyi közösség fogadalmi ünnepként hálaadó szertartásokkal és a várfalakon, bástyákon tartott körmenettel emlékezett meg évről-évre a pogány kiűzésére.

A 19. század közepétől – az emléknep hivatalos betiltásával szinte egy időben – a város visszavételének legendái kerültek előtérbe, majd váltak szinte egyeduralkodóvá. A győri vaskakas témáját versekben, emlékkútban, majd a 20. században már intézmények nevében, sőt fesztivál keretében ismerhette meg a helyi (és országos) közönség.

Mivel a 19. század derekéig gyakorlatilag az ünnepi prédikációk által hagyományozódott a város visszavételének története, az arról való tudást is e szentbeszédnek közvetítették; az előadás azt vizsgálja, milyen szerepe volt (lehetett) az ünnepi sermoknak az ünnep tartalmának változásában, a történelmi tudás hagyományozásában és a legendák megerősödésének folyamatában.

Pintér Zsófia

A szentesi Lecsőfesztivál szimbólumai

2016-ban tizenötödször rendezték meg a szervezők által a legnagyobb magyar gasztronómiai események közé sorolt fesztivált. A Szentesi Lecsőfesztivál szimbólumainak elemzését a rendezvény első hirdetéseinek médiában való megjelenésétől, a jelentkezés folyamatán keresztül a részvételig, s egészen a rendezvény lezárásáig szeretném bemutatni. Ezen felül a látogatók által használt jelképek is tárgyát képezik vizsgálatomnak. A város, a környező települések lakói, és akár a turisták számára is értéket képvisel a fesztivál, mely nem csak a szentesi mezőgazdaságot, a paradicsom és paprikatermelést népszerűsíti, hanem közösséget

épít, összefogja a csapatokat és a látogatókat, teret ad a közösségi életnek. A fesztiválon megjelenő szimbólumok is ezt a szerepet bizonyítják: a csapatok nevei, jelmezei, az asztaldíszítés és a receptek egyediségétől válik különlegessé a szentesi főzőfesztivál családi-baráti atmoszférája.

Az előadás azt mutatja be, hogy egy újonnan alkotott gasztronómiai fesztivál hogyan épít a település gazdálkodásában meghatározó zöldségtermesztésre és a fesztiválszervezés általános elemeire, s azokból hogyan alkotja meg a Lecsőfesztivál tárgyi szimbólumrendszerét.

P. Szászfalvi Márta

A reformáció jubileumainak vallásturisztikai vizsgálata

A protestáns egyházak közismerten 2017-ben ünneplik a reformáció 500. évfordulóját, amelynek előkészületei bel- és külföldön is már évek óta zajlanak. Míg a reformáció első és második évszázados megtűnéplését hazánkban alapvetően csak kivételes, sporadikus jelenségként értelmezhetjük, a 300. évfordulóra vonatkozóan viszont már egyértelműen igazolják a levéltári források a hivatalosan és egységesen megtartott emlékévfordulót. Az 1917-es emlékbeszédek mindegyikében természetesen a háború borzalmai melletti ünneplés képe jelenik meg, ami a korábbi emlékezések képét, a kollektív emlékezetet is befolyásolta. Előadásomban a korábbi százados évfordulók működését, az ezekre való 1917-es visszaemlékezéseket mutatom be, illetve hogy a jövő évi jubileumi programok mint örökségturisztikai attrakciók miként integrálódnak a turizmus különböző ágazataiba?

Sz. Tóth Judit

Sváb betelepülési évfordulók

A németek kitelepítésére emlékezve 1989-től 2008-ig, a 60. évfordulóig létesültek emlékművek az érintett településeken. Mellettük utóbbi évtizedben megjelentek a betelepülés emlékművei is - kivéve ahol szinte a teljes sváb lakosság elűzetett. Mindkét köztéri alkotás szövege kétnyelvű, kivitelezése, megjelenése hasonló, lehet emléktábla, dombormű, szoborcsoport. A betelepülés meghatározó jelképe a hajó, az Ulmban vízre szálló telepeseket szállító Ulmer Schachtel révén. Szinte minden alkotáson szerepel szimbolikus (Kismaros), vagy hitelességre törekvő formában (Solymár). Ugyanakkor a dunai szállító jármű megnevezéssel) minden németajkú ember szimbóluma. A hajó, „skatulya”, bárka, tutaj, leginkább a tutaj a sváb települések rendezvényeinek ikonikus tárgya lett, néhol jóval hamarabb, mintsem általános jelképként elterjedt volna. Ilyen a pilisvörösvári tutajhúzó (sport) verseny, Dunaharasztiiban a pünkösdi sváb folklór fesztivál, „a német ősök újkori honfoglalására emlékező tutajos találkozó”.

Azon falvakban, ahol a kitelepítés a svábságot kisebb mértékben, vagy egyáltalán nem érintette (bányászok), nagyszabású ünnepeket szerveznek az első sváb telepések

megérkezésén kerek (300. 250.), vagy nem kerek évfordulóin. Ezek nemcsak a sváb identitás megerősítését szolgálják, de a svábság jelenlétét is demonstrálják a többségi lakosságnak, s kétségkívül van ismeretterjesztő funkciója is. A „betelepülési menetben” a helyi svábok mellett részt vesznek a szomszédos sváb települések, illetve a falu nem sváb lakói (táncgyűttes, kórus tagjaiként, vagy „statisztaként”) is. Ennek következménye a lokális együvé tartozás megerősödése. Az előadás a betelepülési ünnepeket Pilisszentiván, Pilisvörösvár és Solymár példáján elemzi.

Jegyzetek

